

Copak je to za vojáka... Rozsudek ESLP Engel proti Nizozemí ze dne 8. 6. 1976, stížnosti č. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72 a 5370/72. Šlo zde o případ pěti vojáků, kteří sloužili jako odvedenci v nizozemské armádě, a tudíž podléhali specifickým vojenským kázeňským předpisům, nezávislým na vojenském trestním právu. Voják Engel byl odsouzen Nejvyšším vojenským soudem za svévolné vzdalování se od posádky ke dvěma dnům „přísného arestu“ (což pro obyčejného vojáka znamenalo pobyt v cele); stěžovatel van der Wiel ke čtyřem dnům „lehkého arestu“ (což byla nejlehčí forma trestu spočívající v minimálním omezení svobody) v kasárnách a s možností omezeného pohybu; stěžovatel de Wit k dvanácti dnům „zostřeného arestu“ (což je střední forma trestu, kdy má voják omezenou svobodu pohybu v rámci kasáren, takže nemůže třeba do kantýny) v nezamčené místnosti v kasárnách v době, kdy nebyl ve službě (a to mimo jiné za to, že nezodpovědně řídil vojenské auto); další dva stěžovatelé (Dona a Schul) pak ke třem měsícům služby ve zvláštním trestním oddíle (což potenciálně prodlužovalo i jejich pobyt v armádě a vzdalovalo je od „civilu“, a představovalo tak nejzávažnější možný zásah do práv vojáka), a to za vydávání časopisu podrývajícího bojovou morálku. Proti disciplinárním rozhodnutím svých velících důstojníků podali stěžovatelé nejprve odvolání k nadřízeným důstojníkům a poté dovolání k Nejvyššímu vojenskému soudu, který mimochodem rozhoduje neveřejně ve věcech, které nizozemské právo označuje za disciplinární, zatímco ve věcech, které nizozemské právo klasifikuje jako trestní, se koná ústní veřejné jednání. Proti jeho rozsudkům pak podali stěžovatelé stížnost k EKLP, která ji odmítla jako nepodléhající článku 6. ESLP, přezkoumávající odmítavé rozhodnutí EKLP, ve svém rozsudku nejprve přiznal, že disciplinární tresty mají vcelku omezený dopad do jedinceva života (zejména nejsou uvedeny v rejstříku trestů). Poté ESLP vymezil ona tři kritéria pro podřazení jednotlivých řízení článku 6: „82. Soud tudíž musí upřesnit, jsa omežován oblastí vojenské služby, jakým způsobem určí, zda obvinění kázeňského charakteru – stejně jako v projednávaném případě – ze strany státu může být považováno za ‚trestní‘ ve smyslu čl. 6 Úmluvy. V této souvislosti je třeba nejprve zjistit, kam je dle práva žalovaného státu zařazován předmětný delikt – zda do oblasti deliktů trestních, disciplinárních, či do obou. To je ovšem pouhý výchozí bod. Takové zjištění má toliko formální a relativní hodnotu a musí být prověřeno i z hlediska společného jmenovatele příslušné právní úpravy v jednotlivých smluvních státech. Skutečná podstata skutku je totiž okolností mnohem významnější. Pokud je voják obžalován ze spáchání určitého skutku (ať ve formě jednání, či opomenutí), který údajně porušuje právní předpisy platné v rámci ozbrojených sil, stát má v zásadě posuzovat tento skutek spíše dle disciplinárních předpisů než dle předpisů trestních. V tomto ohledu vyjadřuje Soud svůj souhlas s vládou. Nicméně zde dohled Soudu nekončí. Takový dohled by byl totiž pouze iluzorním, pokud by Soud nevzal v úvahu i přísnost trestu, kterému se pachatel vystavuje. Ve společnosti, která je podřízena panství práva, do ‚trestní‘ oblasti patří také zbavení svobody ukládaná jako trest, s výjimkou těch, která svou povahou, trváním nebo způsobem výkonu nemohou být zjevně škodlivá. Závažnost toho, co je ‚v sázce‘, tradice smluvních států a důležitost, která je Úmlouvou přisuzována respektu k osobní svobodě, takový postup vyžadují.

83. Na základě těchto kritérií bude Soud zjišťovat, zda jenom někteří nebo všichni stěžovatelé byli subjektem ‚trestního obvinění‘ ve smyslu čl. 6 odst. 1.“

Následně aplikoval ESLP tuto trojici kritérií postupně na všechny stěžovatele a u třetího až pátého stěžovatele shledal, že sice nelze Nizozemsku vyčítat, že byly jejich prohřešky posuzovány podle disciplinárních předpisů, a nikoli podle vojenského trestního zákoníku, nicméně že šlo o tak zásadní zásahy zejména do jejich osobní svobody, že daná řízení měla splňovat požadavky čl. 6, jakkoli byla vnitrostátním právem klasifikována jako „disciplinární“. U stěžovatelů Schula a Dony byl totiž použit trest zařazení do zvláštní jednotky na několik měsíců, což je i vzdálilo od civilního života. U stěžovatele de Wita rozhodlo, že nakonec byl sice odsouzen jen ke dvanácti dnům zvláštního arestu, ale původně byl odsouzen také k zařazení do zvláštní jednotky a povahu řízení nemůže určovat až (mírný) výsledný trest, ale i trest, který jednotlivci hrozí, jinak řečeno „co je ve hře“, neboť dost dobře nelze režim řízení od počátku určovat až podle jeho výsledku. Paradoxně tak ESLP nevztáhl tento článek na vojáka Engela, který vstoupil do judikatorních dějin jako nejznámější nedisciplinovaný voják od dob kapitána Yossariana z Hellerovy Hlavy XXII, ale ochrany se před ESLP nedočkal, neboť soud konstatoval, že jeho disciplinární trest – 2

dny přísného arestu – nebyl svou délkou dostatečně intenzivní k tomu, aby řízení mu předcházející bylo vráženo do rámce trestní části článku 6; stejně tak se do rámce článku 6 nevešly čtyři dny lehkého arestu pro pana Wiela. ESLP následně začal u tří zbylých stěžovatelů zkoumat, zda řízení před Nejvyšším vojenským soudem všem stanoveným požadavkům vyhověla, a když dospěl k požadavku „veřejnosti řízení“, shledal, že nikoli, neboť se jednalo o uzavřené soudní řízení „in camera“, tedy bez přístupu veřejnosti. To je sice možné z určitých legitimních důvodů (viz podkapitola 6.1), vláda však žádný takový legitimní důvod neuvedla. Na konstatování porušení článku 6 už pak nemohlo nic změnit ani to, že ESLP neshledal, že by nepřítomnost veřejnosti nějak negativně ovlivnila hmotný výsledek řízení, naopak. Naproti tomu ESLP nekonstatoval, že by byla porušena práva tři stěžovatelů podle čl. 6 odst. 2 a odst. 3 písm. b), c) a d). Procesní zajímavostí tohoto rozsudku je, že vzhledem k různosti situace jednotlivých stěžovatelů a množství problémových aspektů, se ESLP vyslovil k problému v celkem 22 (!) výrocích.

Turecký řidič bez tlumočnicka. Příkladem aplikace uvedených tří kritérií na konkrétní případ může být opakovaně zmiňovaný rozsudek ESLP Oztürk proti Německu ze dne 21. 2. 1984, stížnost č. 8544/79. V něm se mohli němečtí řidiči radovat, že bezohledné řízení bylo v Německu dekriminalizováno a stalo se pouhým přestupkem trestaným typicky pokutou. Z hlediska jejich procesního komfortu šlo ovšem o Pyrrhovo vítězství, neboť tím – a to samozřejmě všichni cizinci, nikoli jen Turci – přišli například o záruku bezplatného tlumočnicka, na nějž by v trestním řízení měli nárok. Právě proti tomu protestoval pan Oztürk, který byl stíhán za to, že naboural cizí zaparkované auto. Za to byl odsouzen k pokutě 60 (západoněmeckých) marek (což bylo méně než jeho denní mzda), kterou ale napadl u okresního soudu. Následně však vzal svou stížnost zpět a soud mu poté uložil zaplatit náklady soudního řízení v částce 185 marek, z čehož 65 marek připadlo na náklady na tlumočnicka. Proti tomu pan Oztürk protestoval u EKLP a následně u ESLP. Ten shledal, že po dekriminalizaci je za dopravní přestupky (první kritérium) sice ukládána relativně nízká pokuta (třetí kritérium), jde ale o skutkovou podstatu, která se týká širokého obyvatelstva (druhé kritérium), a proto je třeba dané řízení podřadit článku 6. Za této situace bylo nepřiznání bezplatného tlumočnicka porušením čl. 6 odst. 3 písm. e) Evropské úmluvy. Rada z šesti disentujících, oproti většině dvanácti, soudců ovšem připomněla, že jsou tím členské státy odrazovány od dekriminalizace menších deliktů, která je jinak v zájmu veřejnosti. Někteří z nich, konkrétně disentující soudci Bernhardt a Matscher, dokonce navrhli originální řešení, že by měl být přijat zvláštní protokol, který by stanovil minimální standardy pro celé správní trestání, zatímco čl. 6 Evropské úmluvy by se zabýval jen opravdu „trestními“ řízeními. Repík oproti tomu ovšem upozorňuje, že kdyby ESLP nestál na strážích proti vyčleňování některých deliktů z dosahu čl. 6 formou dekriminalizace, mohlo by to některé státy svádět až k obcházení Evropské úmluvy. Navíc ESLP sám v tomto rozsudku vysvětlil, že Evropská úmluva není proti dekriminalizačním tendencím, tedy přesouvání stíhání méně závažných deliktů ze soudů na správní orgány, nicméně obviněnému má být zachována možnost napadnout taková správní rozhodnutí před nezávislým soudem (§ 56).

Zkrat skotského veterána - Rozsudek ESLP Findlay proti Spojenému království ze dne 25. 2. 1997, stížnost č. 22107/93. Zde se ESLP zabýval stížností skotského vojáka (nyní žije paradoxně ve Windsoru, kde jsou obvykle ubytováni jen nejzasloužilější důstojníci britské armády, kteří se po svém penzionování usadí na hradu Windsor jako Military Knights of Windsor, občas zvaní též Poor Knights, což jim umožňuje rozhodnutí krále již od osudové bitvy u Kresčaku), který v roce 1980, ve svých 29 letech, vstoupil do britské armády (konkrétně do Skotské gardy), zúčastnil se války o Falklandy, kde byl při bitvě o horu Tumbledown zraněn, a v důsledku zážitku z bitvy, kdy viděl umírat své kamarády, utrpěl posttraumatický šok, jak se zjistilo v roce 1990. Další zranění utrpěl v roce 1987 při nasazení v Severním Irsku, kde se s ním utrhł provaz, na nějž šplhal při cvičení, čímž si dlouhodobě poškodil záda. Právě těmito zážitky vysvětlovali vojenští psychiatři jeho zkrat, když v roce 1990 – pouhé dva roky před odchodem do výslužby! – v těžké opilosti vyhrožoval při pitce svým kamarádům pistolí, dvakrát vystřelil do vzduchu a trefil televizor, načež zbraň vydal a byl zatčen. Generálmajor Corbett, vojenský velitel londýnského obvodu, svolal vojenský soud složený z pěti členů plus generálního advokáta (v angličtině nese pozoruhodný titul „Judge Advocate General“, ovšem stále je to jediná osoba, která je právním odborníkem přiděleným k vojenskému soudu), jež určil a kteří mu všichni byli hodností podřízeni a žádný neměl právnické vzdělání. Stěžovatel byl před tímto soudem zastoupen advokátem a ke třem trestným činům se doznal, což ale následně vysvětloval tím, že se k soudu nedostavila psychiatricka, jejíž posudek byl pro něj (z hlediska jeho omezené přičetnosti, a tedy i trestní sazby) nejpříznivější. Jeho obhájce připomínal psychiatrické důvody stěžovatelova zkratu. Marně. Vojenský soud jej v listopadu 1991 odsoudil ke snížení hodnosti, propuštění z aktivní služby a dvěma měsícům vězení, to vše aniž by svůj rozsudek odůvodnil (!). Jeho rozhodnutí následně potvrdil i svolávající (a zároveň potvrzující) důstojník vojenského soudu, tedy generálmajor Corbett. Následně byly odmítnuty i další stěžovatelovy opravné prostředky v rámci vojenského soudnictví (byl však úspěšný aspoň u civilních soudů, u nichž žaloval svou škodu vzniklou posttraumatickým syndromem; v reakci na tuto žalobu s ním Ministerstvo obrany uzavřelo smír a vyplatilo mu 100 000 britských liber; na jeho odsouzení to však nic nezměnilo). Stěžovatel podal stížnost k EKLP, která mu vyhověla, což ovšem vláda napadla u ESLP, přičemž nebrojila tolik proti samotnému rozhodnutí, ale upozorňovala na legislativní změny, které měly do budoucna zabezpečit spravedlivější proces před britskými vojenskými soudy (Armed Forces Act 1996). To sice ESLP pochvalně kvitoval, ale na stěžovatelův případ už to pochopitelně nemohlo mít vliv. V reakci na vyjádření vlády stěžovatel upřesnil a rozšířil svou stížnost, a namítal, že vojenský soud nebyl „nezávislý a nestranný“, nebyl „zřízen zákonem“ (neboť pravidla pro určování svolávajícího důstojníka byla příliš neurčitá) a neposkytl mu veřejné řízení (takové dokumenty jako názor generálního advokáta či stanovisko odvolacích orgánů totiž byly tajné). ESLP nejprve posuzoval nezávislost vojenského soudu: „*Soud připomíná, že v případě posuzování, zda je soud možné považovat za ‚nezávislý‘, je třeba vzít v úvahu keromé jiného způsob ustanovení jeho členů a jejich funkční období, existenci záruk proti vnějším tlakům a otázku, zda orgán vzbuzuje dojem nezávislosti.*“ Poté zvažoval jeho nestrannost: „*V otázce nestrannosti je třeba se vypořádat se dvěma aspekty. Soud musí být zprvé subjektivně oproštěn od osobních předsudků a předpojatosti. Zadrubé, musí být nestranný také z hlediska objektivního, takže musí poskytovat dostatečné záruky pro to, aby byla v tomto ohledu vyloučena jakákoliv oprávněná pochybnost.*“ Tímto pohledem ESLP shledal, že nešlo o nezávislý a nestranný soud, neboť důstojník svolávající soud byl zároveň stíhající autoritou určující znění obžaloby, rozhodoval o tom, kteří svědci mohou být vyslechnuti, a také bylo jeho pravomocí následně rozsudek potvrdit. Navíc všichni členové senátu měli nižší hodnost než on a někteří mu byli i přímo či zprostředkovaně podřízeni. „*Za významný navíc Soud považuje fakt, že důstojník, který soud svolával, byl zároveň osobou potvrzující rozsudek. Rozhodnutí vojenského soudu tudíž nebylo účinné bez jeho schválení a měl pravomoc pozměnit rozsudek tak, jak to považoval za vhodné (...)* To je ovšem v rozporu s tradiční zásadou, že pravomoc činit závazná rozhodnutí, která již nemohou být změněna mimosoudním orgánem, je neodmyslitelně spjata s pravým významem ‚soudu‘ a může být také vnímána jako složka ‚nezávislosti‘ požadované čl. 6 odst. 1.“ Tyto nedostatky přitom nebyly napraveny ani přítomností generálního advokáta, ani možnostmi

následného přezkumu. Byly navíc tak zásadní, že už nebylo třeba samostatně se zabývat otázkou, zda byl daný soud „zřízen zákonem“, ani otázkou nevěřejnosti řízení. ESLP ovšem stěžovateli nepřiznal přiměřené zadostiučinění ani náhradu škody, neboť nechtěl spekulovat, jak by jeho řízení dopadlo, kdyby byl souzen řádně.

Drzý advokát a soudcovská „psaníčka“ - Rozhodnutí velkého senátu ESLP Kyprianou proti Kypru ze dne 15. 12. 2007, stížnost č. 73797/01. To byla situace řešená v případě Kyprianou proti Kypru, týkajícím se kyperského advokáta, který soudcům vyčítal, že si vyměňují „psaníčka“ („ravasakia“, což v řečtině znamená buď milostná psaníčka, nebo vzkazy s urážlivým obsahem), zatímco on vyslýchá svědka v procesu o vraždě. Soudci se touto jeho námitkou cítili natolik dotčeni, že nejprve vyjádřili své rozhořčení a dotčení, pak jej vyzvali, ať své tvrzení odvolá, a když je neodvolal, odsoudili jej k pěti dnům vězení za pohrdání soudem. Takové rozhodování ESLP nemohl vnímat, a ani nevnímal, jako „nestranné“, když soudci byli v řízení vedoucím k odnětí svobody, a tedy spadajícím do rámce článku 6 v jeho „trestní“ části, zároveň dotčenými (tedy uraženými) i rozhodujícími: „*Tento případ se vztahuje k otázce pohrdání soudem, které směřovalo osobně proti samotným soudcům. Soudci byli přímým objektem stěžovatelovy kritiky kvůli způsobu, kterým vedli řízení. Ti stejní soudci poté přijali rozhodnutí o stíhání stěžovatele, posuzovali jeho chování, rozhodli o jeho vině a uložili mu trest, v tomto případě trest odnětí svobody. V takové situaci může záměna rolí stěžovatele, svědka, prokurátora a soudce evidentně způsobit oprávněné obavy, zda bude řízení probíhat v souladu s léty osvědčenou zásadou, že nikdo nemůže být soudcem ve své vlastní věci, a tudíž i zásadou nestrannosti soudu.*“ Navíc porušovalo takové rozhodnutí svobodu projevu, neboť článek 10 Evropské úmluvy sice umožňuje omezit svobodu projevu v zájmu „zachování autority a nestrannosti soudní moci“, zde ale kyperští soudci podle ESLP nevyváženě podpořili svou autoritu na úkor stěžovatelovy svobody projevu.

Otcova kletba - Rozsudek ESLP Tocono a Profesorii Prometeisti proti Moldavsku ze dne 26. 6. 2007, stížnost č. 32263/03. Rozdíl mezi subjektivním a objektivním testem nestrannosti se pěkně ukázal ve skutkově přehledném případě Tocono a Profesorii Prometeisti proti Moldavsku. Společnost Tocono založila roku 1991 po pádu SSSR první soukromou školu v Moldavsku, přičemž až do roku 2001 se obešla bez formální registrace, neboť na nic takového moldavské zákony divokých devadesátých let nepamatovaly. To se však roku 2001 změnilo, a tak jednak společnost Tocono (investor a zakladatel) a jednak Profesorii Prometeisti (sdružení učitelů na dané škole) požádaly o registraci. Vláda jim ji nejprve udělila, poté si to ale rozmyslela (na návrh dalších subjektů, které školu v roce 1991 pomáhaly založit a při nové registraci byly „obejity“) a jejich návrh na registraci zamítla. Začaly tak soudní spory mezi dvěma skupinami původních zakladatelů o to, kdo má právo založit novou, řádně registrovanou školu. Tyto spory skončily až u moldavského Nejvyššího soudu. Až v den jeho ústního jednání zjistila jedna ze stran sporu, totiž sdružení učitelů školy, že jedním z členů tříčlenného senátu je i soudce V.B., jehož syn byl tři roky předtím z této školy vyloučen (ředitelem a učitelé školy), a to pro špatné chování, špatné známky a záškoláctví. Jeho bývalí učitelé dokonce tvrdili, že jim už tehdy vyhrožoval tento soudce – otec vyloučeného žáka odplatou. Za takové situace nemohl být pokládán za nestranného, což stěžovatelé namítali až u ESLP, poté co u moldavského Nejvyššího soudu prohráli. Ve své stížnosti (dovolávající se také porušení čl. 11 Úmluvy a čl. 1 Protokolu č. 1, což ovšem pro naše téma není podstatné) poukazovali na to, že celý soudní senát ztratil nestrannost po návratu moldavských komunistů k moci, a hlavně na to, že členem senátu byl onen soudce V.B. Vláda proti nim argumentovala, že se sice nemohli dozvědět o složení senátu předem, jakmile jej ale zjistili při ústním jednání, měli už během něj napadnout podjatost soudce V.B. v souladu s moldavskými procesními předpisy. Navíc podle vlády ředitel školy určitě musel pana soudce V.B. při jednání poznat, jednak proto, že od jeho incidentu se školou neuteklo mnoho času, jednak na začátku jednání četl předseda senátu jména všech členů senátu (a v Moldavsku není žádný soudce, který by se jmenoval podobně) a jednak (a to je opravdu zásadní

argument – pozn. aut.) si onen soudce od doby sporu nechal svůj výrazný knírek. Stěžovatelé sice namítli, že v době sporu měl kromě knírku i plnovous, ovšem podle vlády změna z knírku na plnovous není tak zásadní, aby se díky ní stal soudce nerozpoznatelným (české vrcholné soudy by z tohoto tvrzení mohly udělat při publikaci rozhodnutí hezkou „právní větu“). Dále se však bohužel tato linie hádky nerozvíjela a stěžovatelé naopak upozornili na to, že jakkoliv si ředitel školy onoho soudce pamatoval díky jeho minulým výhrůzkám – ona podobnost se mu nespojila v onom vyhoceném okamžiku jednání, ale až o několik dní později, navíc kromě toho, že si soudce nechal oholit plnovous (přeci jen malý návrat ke „knírkové“ otázce), změnil během těch tří let také soud, kde působil, a jeho jméno – byť snad jediné mezi moldavskými soudci – bylo jinak v Moldavsku dosti běžné. A nadto, podle článku 23 moldavského občanského soudního řádu bylo povinností soudce, aby sám oznámil důvod své možné podjatosti (obdobně viz české procesní předpisy, například § 15 odst. 1 OSŘ). ESLP vyšel z opakovaně zmiňovaného rozsudku Kyprianou proti Kypru a stěžovatelům vyhověl. Argumenty vlády jej nepřesvědčily o tom, že by ředitel musel soudce V.B. nutně poznat již při jednání, takže jediná uplatněná obrana vlády – včasné nevyužití námítky podjatosti při samotném ústním jednání – selhala. Dál už bylo rozhodování ESLP stručné. Soudce V.B. sice při jednání neučinil nic, co by mohlo zpochybnit jeho nestrannost z hlediska subjektivního testu; jeho předchozí spory se školou ale objektivně nemohly nevyvolat vážné pochybnosti o jeho nepodjatosti ve smyslu testu objektivního, a proto se měl pro podjatost vyloučit: „30. Soud je připraven předpokládat, že soudce V. B. nebyl subjektivně podjatý. Nicméně je potřeba, aby byl případ přezkoumán i z hlediska testu objektivního.

31. Mezi stranami není sporu o tom, že tři roky před konáním řízení před Nejvyšším soudem byl syn soudce V. B. vyloučen ze školy jejím ředitelem a učiteli - členy sdružení učitelů (tj. stěžovateli) a že soudce V. B. vybrožoval vedení školy odplaton. Soud tedy konstatuje, že z toho lze rozumně usoudit, že soudce V. B. si byl vědom svých dřívějších vztahů se školou. Dle čl. 23 občanského soudního řádu bylo jeho povinností informovat účastníky o svém možném vyloučení pro podjatost. Soud připomíná, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy ukládá každému vnitrostátnímu soudu, aby prověřil, zda je soudem nezávislým ve smyslu tohoto ustanovení Úmluvy.

33. Soud je proto toho názoru, že za daných okolností byla nestrannost zmiňovaného soudce sto vyvolat pochyby a že obavy stěžovatele mohou být v tomto ohledu považovány za objektivně opodstatněné.“

Black and White. Rozsudek ESLP Sander proti Spojenému království ze dne 9. 5. 2000, stížnost č. 34129/96. Zde podle ESLP porotní soud nebyl nestranný, když dělali porotci při projednávání případu „barevného“ člověka rasově motivované vtípy a poznámky o asijském původu obžalovaného, což nahlásil soudci jeden z porotců, který už si nevěděl rady se svou obavou, že ostatní porotci rozhodnou ne podle skutečnosti, ale podle barvy pleti obžalovaného. Soudce k tomu ovšem nepřihlédl a jen se ujistil, že své předsudky porotci nebudou zohledňovat při rozhodování o věci samé – podobně jako v případě Gregory na ně apeloval projevem:

„Porotci, dnes ráno jsem obdržel zprávu od jednoho z vás obsahující vážné podezření, že někteří z vás neberou své povinnosti dostatečně vážně, otevřeně dělají rasově motivované poznámky a vtípy o Asiitech a patrně tak nedospějí k rozhodnutí na základě důkazů, nýbrž na základě určitých rasových předsudků. Nejsem schopen prošetřit pravdivost tohoto tvrzení a ani tak nebudlám učinit. Tento případ již stál obrovské množství peněz a já opravdu nedychtím po tom, aby bylo řízení nyní zastaveno, avšak bez výčitek svědomí tak učiním, pokud to bude situace vyžadovat. Když jste skládali přísahu jako porotci, přísahali jste, pokud si vzpomínáte, že budete vynášet toliko pravdivé rozsudky na základě důkazů. To byla přísaha vážná, závazná a přesně vyjadřuje vaši povinnost. Nyní tedy odročím jednání a vás všechny požádám o to, abyste přes noc zapátrali ve svém svědomí, a pokud zjistíte, že nejste schopni rozhodnout tento případ toliko na základě důkazů a že nedokážete odhlédnout od jakýchkoliv svých předsudků, osobně mě prosím upozorněte na tuto skutečnost písemnou zprávou, kterou dáte správci poroty zítra ráno při příchodu na soud. Poté znovu zvažím svůj postoj. Velice vám děkuji.“

ESLP se ovšem tentokrát odlišil od rozhodnutí ve věci Gregory, protože tam bylo obvinění neurčité a nebylo vlastně zřejmé, kdo jej soudci poslal, tady naopak byl znám jak autor „hlášení“, tak se dokonce přiznal i jeden z „autorů“ nevhodných poznámek; navíc v případě Sander, na rozdíl od případu Gregory, obhájce obžalovaného systematicky trval na tom, že rozpuštění

poroty je jedinou možnou formou nápravy, a nebylo mu vyhověno. ESLP neopomněl také zohlednit, jak podstatný je pro všechny smluvní státy boj proti rasismu: „*Vezme-li Soud v úvahu důležitost, kterou boji proti rasismu přikládají všechny smluvní státy, musí konstatovat, že soudce měl reagovat mnohem rázněji, a nikoliv jen požadovat příslib, že porotci dokážou odhlédnout od svých předsudků a rozhodnout toliko na základě důkazů. Tím, že tak soudce neučinil, neposkytl dostatečné záruky pro to, aby mohly být vyloučeny všechny objektivně opodstatněné a oprávněné pochybnosti o nestrannosti soudu. Z toho vyplývá, že soud, který takto odsoudil stěžovatele, nebyl z objektivního hlediska nestranný.*“ Tyto rasistické případy ukazují, že rozhodování v nich je velmi „citlivé na fakta“, jinak řečeno, že je třeba zohledňovat, jaké poznámky byly činěny, jak se o tom soudce dozvěděl (zda z náznaků a neurčitých podezření, nebo formálně od některého z porotců), jak na to zareagoval, a podobně.

Tři inženýři po dvaceti letech aneb příběh opravdového kariéristy. Ideální tečku za otázkou nestrannosti přináší nálezný I. ÚS 722/05 z magického dne 7. 7. 2007. Ten byl velmi pozdní dohrou sporu o ochranu osobnosti mezi třemi (tehdy) studenty brněnského Vysokého učení technického a jejich předlistopadovým učitelem, o němž ve víru Sametové revoluce prohlásili, že je komunistický kariérista (tedy aspoň pokud za „kariéru“ můžeme pokládat výčet úspěchů, které dotčený učitel tehdy uváděl ve svém životopise v kolonce „odborné znalosti a dovednosti“: „předseda ČSV SSM na VUT v Brně, člen předsednictva JmKVR SSM, člen komise vnitrosvazového života ČUV SČSP, člen komise ČSV KSC na VUT v Brně, čestné uznání rektora VUT, čestné uznání ČUV SSM, stříbrná medaile za soc. výchovu JmKV SSM a další.“). Onen komunistický kariérista podal žalobu na ochranu osobnosti, o níž se vedlo řízení ještě v roce 2005. Poté, co Krajský soud v Brně usnesením zrušil předchozí rozsudek Městského soudu v Brně, soudce D.S. nařídil nové jednání v dané věci a ve stejné době poskytl týdeníku Respekt rozhovor, kde se nezdržel řady výroků týkajících se povahy případu a svých názorů na něj. Stěžovatelé nabyli pocitu, že soudce vlastně obhajoval názory obsažené již v jeho právě zrušeném rozhodnutí, a proto podali námitku podjatosti, které ovšem krajský soud nevyhověl. Uspěli až s ústavní stížností. ÚS totiž stejně jako oni shledal, že soudce svými výroky založil svou podjatost ve smyslu § 14 OSŘ, a zdůraznil, že „není možné vyloučit úsudek o soudcově nepodjatosti, pokud je důvod o ní pochybovat vzhledem jeho konkrétním vyjádřením, veřejně vysloveným v době, kdy má ve věci opětovně rozhodovat, navíc za situace, kdy jeho dřívější právní názory a závěry byly jednou ze stran poměrně ostře napadeny a i ve sdělovacích prostředcích kritizovány. Za takových okolností lze pochybovat o tom, že soudce vůbec není dotčen takovým úsudkem o výkonu své rozhodovací pravomoci, o čemž právě svědčí i jeho výroky v inkriminovaném rozhovoru. Za tohoto stavu tedy mohou vzniknout důvodné pochybnosti o objektivitě a nestrannosti soudce ve vztahu k projednávané věci, bez ohledu na to, jak to soudce ve svém výroku myslel, co chtěl skutečně říci, či případně, co nebylo nikoliv jeho vinou v článku obsaženo.“ Zároveň se ÚS obecněji vyjádřil k povaze nestrannosti: „Nezávislost a nestrannost jsou neodmyslitelnými atributy pojmu soud. Jeho nestrannost a nezávislost jsou hodnotou, jež prospívá všem, neboť je jednou ze záruk rovnosti a právní jistoty v demokratické společnosti. Pouze nestranný soud je způsobilý poskytovat skutečnou spravedlnost vždy a všem. Nezávislost a nestrannost však představují ideální typy, které nikdy nelze naplnit absolutně a je možné se k nim pouze přibližovat, což je dáno jejich sociální povahou. Nezávislostí se rozumí vyloučení možnosti účinně působit na svobodnou tvorbu vůle soudců, nestrannost (nezávislost na stranách) představuje neexistenci vztahu soudu k jedné ze stran řízení, kdy pojem strana řízení lze chápat jak v obecné, tak i v konkrétní rovině. Dlouhodobý právní a politický vývoj liberálních demokracií vygeneroval ze zkušeností indikátory nezávislosti a nestrannosti, z nichž lze utvářet objektivizovaná kritéria umožňující posoudit naplnění znaků nezávislosti a nestrannosti, protože v subjektivní poloze psychického (vědomého či nevědomého) stavu rozhodujícího subjektu je právními nástroji nelze uchopit. Při posuzování nestrannosti a nezávislosti soudce proto nelze zcela odhlédnout ani od jevové stránky věci, kdy je za validní kritérium považováno i tzv. zdání nezávislosti a nestrannosti pro třetí osoby, neboť i tento aspekt je důležitý pro zaručení důvěry v

soudní rozhodování vůbec. I toto kritérium reflektuje sociální povahu soudního rozhodování, z níž vyplývá, že i když třeba reálný důvod k pochybnostem o nestrannosti a nezávislosti ve skutečnosti neexistuje - jak v subjektivní, tak dokonce i v objektivní poloze - nelze přehlížet ani existenci možného přesvědčení, že takový důvod dán je. (...) Je třeba přihlídnout i k tomu, že princip nezávislého, nestranného a spravedlivého rozhodování je zásadním principem fungování soudní moci vůbec; je zákonnou, resp. ústavní, jakož i morální povinností soudců tento princip cítit. Nestrannost soudce je přitom především subjektivní psychickou kategorií, vyjadřující vnitřní psychický vztah soudce k projednávané věci v širším smyslu (zahrnuje vztah k předmětu řízení, účastníkům řízení, jejich právním zástupcům atd.), o níž je schopen relativně přesně referovat toliko soudce sám. Pouze takto úzce pojímaná kategorie nestrannosti soudce by však v praxi našla stěží uplatnění vzhledem k obtížné objektivní přezkoumatelnosti jeho vnitřního rozpoložení. Kategorii nestrannosti je proto třeba vnímat širě, také v rovině objektivní. Za objektivní ovšem nelze považovat to, jak se nestrannost soudce pouze subjektivně jeví vnějšímu pozorovateli (účastníkovi řízení), nýbrž i to, zda reálně existují objektivní okolnosti, které by mohly vést k legitimním pochybnostem o tom, že soudce určitým - nikoliv nezaujatým - vztahem k věci disponuje.“ ÚS zde tak vlastně uvažoval podobně jako ESLP v rozsudku Buscemi proti Itálii, kde přitakal stěžovatelovým pochybnostem o nestrannosti soudce, který dříve než předsedal soudu v jeho věci, veřejně pronesl výroky naznačující stěžovateli nepříznivý výsledek soudního řízení, konkrétně odpověděl na stěžovatelovy veřejné dopisy kritizující rozhodnutí soudu o umístění jeho dcery do dětského domova svými dopisy zveřejněnými v tisku, z nichž bylo jasné, co si o stěžovateli a jeho při myslí...

Další důvody podjatosti: Podle ESLP zakládaly takové pochyby o nestrannosti soudce či porotce, že nemohly projít objektivním testem nestrannosti. Vedle již zmíněných příkladů uvedme dále:

- finanční zájem soudce na výsledku rozhodnutí, leda by byl tento finanční zájem předem otevřeně deklarován a stranám v řízení nevdal;¹
- skutečnost, že jedna ze stran sporu dodává rozhodujícímu soudu zboží a služby – zde jde potenciálně o příklad podjatosti celého soudu;² na samé hraně podjatosti pak byl podle ESLP z hlediska objektivního testu nestrannosti porotce, který byl zaměstnán v obchodní společnosti spoluvlastněné jedním ze svědků obžaloby;³
- pravomoc žalobce u válečného soudu jmenovat členy tohoto soudu a ještě potvrzovat jejich rozhodnutí;⁴
- těsný vztah žalovaného k politické straně, jejímiž členy byla většina porotců⁵ (neodpustím si sice politologickou poznámku, že v zemích, kde funguje predominantní strana – jako je tradičně sociální demokracie ve Švédsku – v níž se organizuje podstatná část obyvatelstva, bude občas poněkud náročnější se takovému riziku vyhnout, ovšem uznávám, že zde byla propletenost opravdu velká: stěžovatel podal žalobu na pomluvu, která měla být obsažena v knize rozebírající švédské pravicové politické strany, narazil však na to, že autor knihy byl poradce sociální demokracie, ta byla zároveň vlastníkem vydavatelství coby druhého žalovaného subjektu, a členy této strany byla i většina členů poroty...);
- společné členství soudců a účastníků řízení v organizaci svobodných zednářů není samo o sobě problém, leda by se navzájem znali ze zednářské lóže;⁶
- členství lékařů posuzujících disciplinární prohrěšek svého kolegy v soupeřící profesní lékařské organizaci;⁷
- těsný vztah soudce k advokátovi jedné ze stran, což je situace typická zejména pro malé země, které mají málo právníků, a není tudíž divu, že k sobě mají členové této komunity někdy až příliš blízko, jako bylo právě v rozsudku Micallef proti Maltě⁸ (viz rozbor tohoto rozsudku v podkapitole 3.3.2);
- situace, kdy soudce na částečný úvazek vystupoval v jedné věci proti stěžovateli jako soudce, v jiném sporu mezi týmiž účastníky ale jednal za jeho protivníka, jinak řečeno v druhém sporu vystupoval jako advokát jednoho ze soupeřů, v prvním – byť nijak věcně nesouvisejícím – jako jejich soudce⁹ (to se může stát tam, kde existují soudci na částečný úvazek, kteří souběžně působí i jako advokáti, jako je třeba Quebec – podle Nejvyššího soudu Kanady je ovšem nezávislost a nestrannost i takových „soudců“ obecně zaručena,

---

¹ Rozhodnutí EKLP o nepřijatelnosti D. proti Irsku ze dne 3. 12. 1986, stížnost č. 11489/85.

² Rozsudek ESLP Belukha proti Ukrajině ze dne 9. 11. 2006, stížnost č. 33949/02.

³ Rozsudek ESLP Pullar proti Spojenému království ze dne 10. 6. 1996, stížnost č. 22399/93.

⁴ Rozsudek ESLP Findlay proti Spojenému království ze dne 25. 2. 1997, stížnost č. 22107/93.

⁵ Rozsudek ESLP Holm proti Švédsku ze dne 25. 11. 1993, stížnost č. 14191/88.

⁶ Rozsudek ESLP Salaman proti Spojenému království ze dne 15. 6. 2000, stížnost č. 43505/98. Jako komparativní perličku zmiňme rozhodnutí britské Sněmovny lordů ve věci R. v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Pinochet Ugarte (No. 2), [1991] 1 LRC 1, kde byl soudce Lord Hoffman označen za podjatého v řízení o extradiční vazbě uvalené na bývalého chilského diktátora, neboť intervenujícím účastníkem byla Amnesty International, přičemž Lord Hoffman – aniž by někdo zpochybňoval jeho subjektivní podjatost – byl automaticky vyloučen, neboť byl ředitelem a předsedou související právnické osoby Amnesty International Charity Ltd. Cit. dle Jayawickrama, N.: The Judicial Application of Human Rights Law, Cambridge University Press, Cambridge 2002, str. 519.

⁷ Rozsudek ESLP Gautrin proti Francii ze dne 20. 5. 1998, stížnosti č. 21257/93, 21258/93, 21259/93 a 21260/93.

⁸ Rozsudek ESLP Micallef proti Maltě ze dne 15. 1. 2008, stížnost č. 17056/06.

⁹ Rozsudek ESLP Wettstein proti Švýcarsku ze dne 21. 12. 2000, stížnost č. 33958/96.

zejména etickým kodexem a soudcovským slibem¹⁰); ESLP ovšem toto pravidlo zmírnil, když za nestranného označil norského soudce, který byl v obdobné situaci, ovšem mezi sporem, v němž seděl jako advokát protistrany, a sporem, který soudil, byl časový odstup pěti let;¹¹

- situace, kdy insolvenční soudkyně nejprve podala doporučení, aby byl soudní likvidátor zbaven své funkce, a následně byla součástí senátu, který o tomto zbavení funkce rozhodoval (zde byl podle ESLP splněn dokonce subjektivní test podjatosti, který se jinak daří prokázat spíše výjimečně).

---

¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu Kanady R. v. Lippe, [1991] 2 SCR 114, cit. dle Jayawickrama, N.: The Judicial Application of Human Rights Law, Cambridge University Press, Cambridge 2002, str. 517.

¹¹ Rozsudek ESLP Walston proti Norsku ze dne 3. 6. 2003, stížnost č. 37272/97.